

Warszawa, dnia 26 lipca 2012 r.

RPO-701427-VII-720.5/12/DK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji
Zakładu Karnego w Płocku
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 10 – 11 kwietnia 2012 r. do Zakładu Karnego w Płocku (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Przemysław Kazimirski i Wojciech Sadownik (prawnicy). Ponadto w wizytacji wzięła udział ekspertka KMP – Janina Agnieszka Kłosowska (psycholog kliniczny), której ekspertyza została ujęta w treści niniejszego raportu.

Celem wizytacji zapobiegawczej Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania osób pozbawionych wolności i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Głównym zadaniem przedstawicieli Mechanizmu było zbadanie stanu przestrzegania praw osób tymczasowo aresztowanych, odbywających karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym, jak również osadzonych

z niepełnosprawnością, w podeszłym wieku oraz tych, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania jednostki, przedstawionych przez mjr Marka Majchrzaka – zastępcę dyrektora Zakładu Karnego w Płocku;

- oglądzie terenu jednostki, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych na oddziale dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, cel zabezpieczających, cel przejściowych, cel izolacyjnych, cel dla osób stwarzających poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki (N), izb chorych, ambulatorium, łaźni, świetlic, kantyny, kaplicy, biblioteki i pól spacerowych;

- przeprowadzeniu w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmów ze skazanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;

- przeprowadzeniu na osobności indywidualnych rozmów z wybranymi osadzonymi, w szczególności z odbywającymi karę pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym, jak również osadzonymi niepełnosprawnymi fizycznie, w podeszłym wieku oraz tymi, wobec których stosowano środki przymusu bezpośredniego.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia przedstawiciele KMP przekazali zastępcy dyrektora Zakładu oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: porządek wewnętrzny jednostki obowiązujący skazanych, porządek wewnętrzny jednostki obowiązujący osoby tymczasowo aresztowane, notatki służbowe z poszczególnych działów zawierające informacje o jednostce penitencjarnej oraz opisujące prowadzone działania, wybrane materiały z odprawy rocznej dotyczące działalności placówki

w 2011 r., analizę zdarzeń nadzwyczajnych od 2010 r. do dnia wizytacji, notatki służbowe z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w II półroczu 2011 r. i w roku 2012 do dnia wizytacji, informację o toczących się postępowaniach sądowych z powództwa osadzonych i z powództwa Zakładu, w tym liczby zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstw przez osadzonych, sprawozdanie za 2011 r. o załatwianiu wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w Zakładzie Karnym w Płocku, notatkę służbową o załatwianiu wniosków, skarg i próśb osób pozbawionych wolności, sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej w dniach 23, 26 i 30 listopada 2010 r. przez sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego w Płocku, protokoły kontroli Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Płocku z dnia 10 lutego, 30 listopada i 5 grudnia 2011 r., materiały z kontroli Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Płocku przeprowadzonych w dniach 17 października i 3 listopada 2011 r., protokół z kontroli problemowej przeprowadzonej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Płocku w dniu 27 października 2011 r. w Warsztacie Terapii Zajęciowej przy Zakładzie Karnym w Płocku, jak również inne dokumenty przygotowane na żądanie wizytujących. Przedstawiciel KMP zapoznał się ponadto z nagraniami ze stosowania środków przymusu bezpośredniego.

2. Legalność osadzenia w placówce

Zakład Karny w Płocku jest zakładem typu zamkniętego przeznaczonym dla recydywistów penitencjarnych; posiada też oddział aresztu śledczego dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn (98 miejsc) oraz oddział terapeutyczny (56 miejsc) dla osób z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi i upośledzonych umysłowo.

W wizytowanej jednostce odbywają ponadto karę pozbawienia wolności osoby skazane po raz pierwszy oraz osoby ukarane zastępczą karą pozbawienia wolności. W Zakładzie funkcjonują również 3 cele (6 miejsc) dla osadzonych zakwalifikowanych do kategorii wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę i bezpieczeństwo aresztu lub zakładu.

Pojemność Zakładu wynosi 681 miejsc. Według stanu na dzień 10 kwietnia 2011 r., w jednostce faktycznie przebywało 675 osadzonych osób w tym: 576 skazanych, 96 tymczasowo aresztowanych oraz 3 osoby ukarane.

Osoby skazane w dniu wizytacji odbywały kary w trzech systemach: programowego oddziaływania (222 osób), terapeutycznym (60 osób, z czego 5 poza oddziałem terapeutycznym) i zwykłym (294 osoby).

W czasie wizytacji cel, przedstawiciele Mechanizmu nie stwierdzili osadzenia tymczasowo aresztowanych i skazanych oraz skazanych z różnych grup klasyfikacyjnych we wspólnej celi mieszkalnej.

W czasie wizytacji stwierdzono natomiast nieprawidłowości w rozmieszczeniu skazanych w postaci przypadków osadzenia osób zdrowych w salach chorych oraz osadzenia skazanych nie posiadających statusu tzw. niebezpiecznych w celach dla osób stwarzających poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki. W tym miejscu należy zaznaczyć, że warunki panujące w celach przeznaczonych dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu są z założenia uciążliwe ze względu na konieczne zabezpieczenia i monitoring, którym stale objęte są osoby umieszczone w tych pomieszczeniach. Nadto przepisy ściśle określają, którzy skazani mogą odbywać karę w opisanych warunkach [art. 88 a § 2 i art. 88 b Kodeksu karnego wykonawczego (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm., dalej: K.k.w.)]. Z tego względu w ocenie Mechanizmu inne osoby niż kategorii „N” nie powinny być w takich celach umieszczane. Poza kwestią konieczności stworzenia dogodnych warunków bytowych, Mechanizm nie może się zgodzić na wykorzystywanie innych pomieszczeń niż cele mieszkalne do kwaterowania osadzonych (np. izb chorych), ze względu na to, że ich przeznaczenie jest z założenia odmienne.

2. Personel

Zakład Karny w Płocku dysponuje etatami w łącznej liczbie 242,60.

Z informacji zastępcy dyrektora Zakładu wynika, że w tej jednostce nie przewidziano wystarczającej liczby etatów dla psychologów poza oddziałem terapeutycznym. Poza wymienionym oddziałem, w Zakładzie pracuje tylko 2 psychologów. W ocenie Mechanizmu, osadzeni w innych oddziałach również powinni mieć dostęp do psychologa penitencjarnego. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w sprawie *tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcji) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. Administracja Zakładu wystąpiła w sprawie zwiększenia liczby etatów psychologów do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi, jednak w dniu wizytacji Mechanizmu, kwestia ta nie znalazła jeszcze rozwiązania.

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest obecnie 19 osób i wszystkie legitymują się wyższym wykształceniem. Średnia liczba osadzonych na wychowawcę według informacji działu penitencjarnego wynosi 48. Zgodnie z uzasadnieniem instrukcji na jednego wychowawcę powinna przypadać grupa 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych. Z informacji inspektora samodzielnych stanowisk przy kierownictwie Zakładu Karnego w Płocku, wynika, że w oddziale dla tymczasowo aresztowanych pełni służbę tylko jeden wychowawca. W dniu wizytacji zatem osoba ta samodzielnie zajmowała się 96 osobami, co znacznie przekracza standard określony przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej. Sytuacja ta może to w efekcie źle wpływać na jakość pracy obciążonego obowiązkami służbowymi wychowawcę i sytuację osadzonych.

W oddziale terapeutycznym zatrudniony jest kierownik, który z wykształcenia jest psychologiem i oprócz funkcji kierowniczej prowadzi zajęcia w ramach terapii zajęciowej, dwóch psychologów, wychowawca, terapeuta zajęciowy, pielęgniarz (który jest pracownikiem ZOZ), lekarz psychiatra (0,5 etatu). Z informacji kierownika oddziału wynika, że lekarz psychiatra przyjmuje pacjentów raz w tygodniu. Oprócz tego w oddziale umiejscowiony jest Warsztat Terapii Zajęciowej (teoretycznie obsługujący cały Zakład) gdzie zatrudnionych jest 3 terapeutów warsztatowych będących pracownikami cywilnymi.

Zatrudnieni psychologowie mają (lub są w trakcie zdobywania) kwalifikacje terapeutyczne (np. w kierunku terapii poznawczo-behawioralnej). W Zakładzie nie zapewnia się psychologom i terapeutom superwizji indywidualnej.

Obsada etatowa pod względem ilościowym i przygotowania spełnia podstawowe standardy i jest w stanie zapewnić prawidłową opiekę psychologiczną.

Niepokój kadry psychologicznej oddziału budzi rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 lutego 2011 roku w sprawie stanowisk służbowych oraz stopni funkcjonariuszy Służby Więziennej (Dz. U. z 2011 r. Nr 36, poz.189) gdzie brak jest wymogu, aby kierownik oddziału terapeutycznego miał wykształcenie psychologiczne. Jest to niepokojące ze względu na fakt, że kierownicy oddziałów terapeutycznych są zobowiązani do sprawowania nadzoru merytorycznego nad pracą psychologów i terapeutów. W ocenie Mechanizmu w przypadku tego typu oddziałów, kierujący oddziałem powinien mieć wykształcenie psychologiczne oraz przygotowanie do prowadzenia terapii.

3. Warunki bytowe

Zakład Karny w Płocku składa się z części mieszkalnej usytuowanej w 3 czterokondygnacyjnych pawilonach (A, B, C) połączonych architektonicznie w jedną całość oraz części administracyjno-gospodarczej, dla której przeznaczono 4 odrębne budynki, w których mieści się m.in.: wartownia, garaż, kuchnia i pralnia. Wiek budowli (część budynków wzniesiono w 1803 r.) generuje potrzebę gruntownych remontów. W 2011 r. wyremontowano m.in. 20 cel mieszkalnych, korytarz, wymieniono pokrycie dachu pawilonu mieszkalnego „A” i naprawiono część poszycia dachu pawilonu mieszkalnego „B”.

Jednakże remonty te nie są w ocenie Mechanizmu oraz zdaniem administracji Zakładu wystarczające. Z informacji zastępcy Dyrektora wynika, że budżet Zakładu jest zbyt skromny, aby można było wyremontować wymagające modernizacji budynki, choć co roku jego projekt przewiduje większe naprawy. Administracja jednostki podjęła zatem inicjatywę zmierzającą do pozyskania środków finansowych spoza budżetu więziennictwa

na sfinansowanie remontu dachu pawilonu mieszkalnego „B”. Obecnie pokrycie dachowe nie spełnia swojej funkcji skutkiem degradacji i w czasie opadów deszczu dochodzi do przenikania wody opadowej do cel mieszkalnych zlokalizowanych na ostatniej kondygnacji (m.in. do cel osób osadzonych w oddziale terapeutycznym). Dyrektor jednostki liczy w tej sprawie na wsparcie Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi, do którego wystąpił w tej sprawie w lutym 2012 r.

Ogólna liczba cel (1-9 osobowych) wynosi 155, w tym większość stanowią cele 4 i 5 osobowe (37 i 42). Najmniej cel jest 1 osobowych (3).

Przedstawiciele Mechanizmu dokonali oglądu wybranych losowo cel, w których umieszczeni zostali tymczasowo aresztowani i osadzeni posiadający status tzw. niebezpiecznych (oddział VIII i kilka cel w oddziale V) oraz cele oddziału terapeutycznego (oddział VII). Przedstawiciele Mechanizmu obejrżeli również celę zabezpieczającą (IV oddział).

W ocenie Mechanizmu opartej na podstawie obserwacji cel mieszkalnych, poczynionych przez wizytujących, pożądanym byłoby zwiększenie zakresu planowanych remontów.

Stan zdecydowanej większości zwizytowanych cel mieszkalnych w oddziale terapeutycznym i dla tymczasowo aresztowanych nie respektuje jednej z Europejskich Reguł Więziennych [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej Europejskich Reguł Więziennych)] stanowiącej, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (reg.18.1).*

W obu oddziałach sprzęt kwaterunkowy w dniu wizytacji był bardzo zużyty. Znaczną jego część stanowiły surowe i noszące ślady ubytków płyty OSB,

wykorzystywane jako półki ściennie lub blaty stołów. Drzwi wejściowe do cel, kraty w oknach, ramy łóżek, metalowe części mebli (wsporniki i podstawy blatów) pokryte były łuszczącą się farbą. Podobnie wyglądały elementy prowizorycznej zabudowy kąpoków sanitarnych w oddziale terapeutycznym (połączonej częstokroć ze stosowaniem kotar zamiast drzwi). Ubytki farby, tynku oraz dziury widniały również w ścianach i na sufitach, na których nadto widoczne były zawilgocenia, zacieki i brudne plamy. W szczególnie złym stanie były ściany i sufity oddziału terapeutycznego, który poprzez swoje położenie na najwyższej kondygnacji budynku więzienia narażony jest na zalewanie podczas opadów skutkiem przeciekającego dachu. Drewniane klepki podłóg, zwłaszcza w oddziale dla tymczasowo aresztowanych były wytarte, zużyte i obluzowane. W złym stanie była stolarka okienna oraz urządzenia sanitarne, w tym umywalki i kaloryfery z wyraźnymi ubytkami farby, spod których widać było rdzę uniemożliwiającą osadzonym m.in. powieszenie swoich rzeczy do wyschnięcia.

Zaznaczyć należy, że zastany stan cel nie miał związku z ewentualnym brakiem kultury osobistej osób w nich umieszczonych. Przeciwnie, w ramach skromnych możliwości osadzeni starali się upiększyć swoje otoczenie np. zasłaniając obrazkami dziury w ścianach.

Przedstawiciele Mechanizmu stwierdzili również, że część mankamentów cel wynikała z niestarannie wykonanych modernizacji i braku systematyczności w likwidacji usterek czy uzupełnianiu zużytego wyposażenia. Prowizorycznie wykonana instalacja głośników radiowęzła nad drzwiami cel, niejednokrotnie obluzowane osłony gniazdek elektrycznych, brak osłon części żarówek, brakujące świetlówki i widoczne zawory umieszczone w ścianach, dodatkowo negatywnie wpływały na stan wizytowanych pomieszczeń. W niektórych kąpokach sanitarnych WC były tak zamontowane, że w praktyce niemożliwe było siedzenie na nich w innej pozycji niż bokiem, a wentylację stanowił otwór w ścianie kąpoka wychodzący do środka celi, co powodowało dodatkową, niepotrzebną uciążliwość dla osób przebywających w tak przygotowanym pomieszczeniu. Piętrowe łóżka nie były wyposażone w drabinki i osłony chroniące osoby przed upadkiem mimo

zwracania uwagi na ten problem przez przedstawicieli Mechanizmu przy okazji wizytacji w poprzednich latach (nasz znak: RPO-610974-VII-7020/7013/11/PK).

Zły stan cel w zestawieniu z nietrwałą zabudową kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych oddziału terapeutycznego, w ocenie KMP uprawniają do sformułowania stwierdzenia, iż takie warunki bytowe wypełniają przesłanki poniżającego traktowania.

Wniosek ten jest tym bardziej uprawniony, że wymiana starej i zużytej stolarki okiennej znajdującej się w większości cel w Zakładzie i konieczność zapewnienia lepszych warunków bytowych w oddziale terapeutycznym np. poprzez przemieszczenie skazanych na inną kondygnację Zakładu, były zaleceniami sędziego penitencjarnego, który zawarł je w swoich raportach z wizytacji w 2009 r. i 2010 r. Również wspomniane już zalecenia KMP z wizytacji mających miejsce zarówno w 2009 r. jak i 2011 bezpośrednio dotyczyły konieczności likwidacji opisanych problemów.

Mechanizm w raporcie z dnia 22 kwietnia 2011 r. zalecał m.in. cyt.: *Ze względu na złe warunki bytowe panujące w oddziale terapeutycznym, zdaniem Krajowego Mechanizmu Prewencji, oddział ten powinien zostać ujęty w planie remontów generalnych w pierwszej kolejności. Warto dodać, że poza oddziaływaniami terapeutycznymi, równie ważną rolę w procesie terapii takich osób, odgrywa w ocenie KMP możliwość pobytu w estetycznych warunkach lokalowych respektujących jednocześnie prawo do zagwarantowania intymności podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych. Zgodnie z regułą 19.3 Europejskich Reguł Więziennych, więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność.*

Na uciążliwości w odbywaniu kary pozbawienia wolności związane z warunkami bytowymi panującymi w omawianych oddziałach zwracali również uwagę przedstawicielom Mechanizmu mieszkańcy wizytowanych cel mieszkalnych. Uwagi odebrano również od osób osadzonych w jednej z wieloosobowych cel w oddziale V, której stan był co prawda lepszy niż cele w oddziałach VII i VIII (z wyjątkiem niezabezpieczonych przed upadkiem

i niewyposażonych w drabinki łóżek piętrowych), niemniej jednak aresztowani zwrócili uwagę na niewystarczającą w stosunku do liczby osadzonych liczbę gniazdek elektrycznych (2 gniazdka na 9 osób).

W trakcie wizytacji brak było przypadków zakwaterowania na powierzchni mniejszej niż 3 m² na jednego osadzonego. Zaznaczyć jednak w tym miejscu należy, że spośród 13 cel oddziału terapeutycznego, 6 cel jest przeznaczonych dla 6 osób, a 2 cele dla 4 i 5 osób. Rozmieszczenie osadzonych w tak dużych celach stanowi poważny mankament zważywszy na specyfikę oddziału. Wielosobowe cele potęgują bowiem powstawanie napięć pomiędzy osadzonymi i niweczą efekty pracy terapeutycznej. W opinii Mechanizmu jedynie małe, najwyżej trzyosobowe cele, zagwarantować mogą prawidłowy przebieg procesów terapeutycznych.

W Zakładzie nie stworzono odpowiednich warunków dla skazanych z niepełnosprawnością ruchową. Z informacji zastępcy dyrektora Zakładu wynika, że jednostka ta nie jest przeznaczona dla tego typu osadzonych. W ocenie Mechanizmu wprawdzie Zakład ten obecnie nie jest przeznaczony dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim, jednakże w jednostce przebywają osoby niepełnosprawne, albowiem jeden z przedstawicieli KMP rozmawiał ze skazanym, który nie miał jednej kończyny górnej. Dowiedział się m.in., że osadzony ten nie może wykonywać części czynności samodzielnie np. wyprać i wykręcić bielizny osobistej. W Zakładzie tym przebywają również osoby z innymi typami niepełnosprawności (np. niewidome) oraz osoby starsze, mające z racji wieku problemy z poruszaniem się, którym ciężko jest wchodzić na wyższe kondygnacje budynku (fakt kwaterowania takich osób na wyższych piętrach został ujawniony w toku wizytacji) lub które wymagają pomocy w doprowadzeniu ich do wybranego punktu Zakładu czy przeniesieniu rzeczy do nowej celi. Osobom tym należy zapewnić udogodnienia umożliwiające normalne funkcjonowanie w warunkach izolacji (m.in. dostęp do pralki, uchwyty w niektórych kąciach sanitarnych i w łaźniach, książki dla niewidomych i audiobooki dostępne w bibliotece). Mechanizm zaleca również zwrócenie szczególnej uwagi na sytuację takich osadzonych oraz zorganizowanie ich pobytu w jednostce tak, aby ograniczyć dolegliwości, które nie są bezpośrednio związane

z wykonywaniem wyroku lub tymczasowego aresztu. Przykładowo, w ocenie KMP nie należy umieszczać osób mających problemy z poruszaniem się na wyższych kondygnacjach budynku oraz należy zadbać, aby mogły dotrzeć samodzielnie do wszystkich miejsc Zakładu, w których mogą przebywać (m.in. świetlice, place spacerowe).

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu skarżyli się również na zbyt rzadkie i krótkie kąpiele (do 10 min.), wskazując jednocześnie na to, że nie są sprawne wszystkie natryski w łaźni, a przekazywane im środki higieny osobistej z założenia nie są wystarczające.

Według relacji osadzonych kąpiele odbywają się raz w tygodniu, co stanowi ograniczenie do minimum określonego w normach krajowych. Warto zatem podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguła Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Mechanizm także stoi na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Dlatego w ocenie Mechanizmu władze Zakładu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn. KMP przypomina również, że zgodnie z treścią

załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r., Nr 186, poz.1820), kolejne należności pasty do zębów, kremu do golenia i szczoteczki do zębów wydaje się według potrzeb zgłaszanych przez osobę osadzoną.

W trakcie wizytacji przedstawiciele Mechanizmu natrafili na tymczasowo aresztowanego, który według relacji współosadzonych nie dysponował swoim ubraniem oraz obuwem (nie jest jasne dlaczego) i był zmuszony pożyczać od nich ubrania, gdyż nie otrzymał odzieży i obuwia z Zakładu. Mechanizm pragnie zauważyć, że korzystanie z własnej odzieży, bielizny i obuwia jest prawem tymczasowo aresztowanego. Jeżeli z tego prawa nie skorzysta (także ze względu na brak własnej odzieży), otrzymuje do użytku z aresztu śledczego odpowiednią do pory roku odzież, bieliznę oraz obuwie (art. 111 w zw. z art. 209 K.k.w.).

Kuchnia zakładowa zapewnia osadzonym otrzymywanie posiłków zgodnych z wymogami dietetycznymi i religijnymi. Prócz posiłków wydawanych w kuchni, osadzeni mają możliwość przygotowania ciepłych napojów korzystając z czajników elektrycznych w celach mieszkalnych. Negatywna opinia osadzonych dotycząca walorów smakowych posiłków wciąż dominowała w relacjach zarówno tymczasowo aresztowanych, jak i skazanych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP w czasie wizytacji (o przewadze złych opinii na temat wyżywienia w jednostce również w poprzednich raportach Mechanizmu z wizytacji z 2009 r. i 2011 r.). Niektórzy skazani skarżyli się też na niemożliwość otrzymania diety, która nie ma związku z wskazaniem medycznych np. diety wegetariańskiej. Z wyjaśnień zastępcy dyrektora Zakładu wynika, że problem ten spowodowany jest technicznymi ograniczeniami, które pozwalają na przygotowanie w kuchni ograniczonej liczby diet. Mechanizm zauważa jednak, że poza ryzykiem, iż w opisanej sytuacji odpowiedniej diety nie otrzyma również osoba, której sytuacja zdrowotna tego wymaga, administracja Zakładu jest zobowiązana do dołożenie starań, aby posiłki dawane osadzonym uwzględniały wymogi ich kultury i religii (art. 109 K.k.w.). Trudno zatem przyjąć wskazane wyjaśnienie jako kończące sprawę w tym obszarze.

Osadzeni mają prawo trzy razy w miesiącu dokonywać zakupów w kantynie usytuowanej przy sali widzeń. Kantyna zapewnia duży wybór produktów (głównie artykuły spożywcze i chemiczno – kosmetyczne), których ceny nie odbiegają od cen rynkowych. Osadzeni nie wnosili uwag dotyczących cen w kantynie, żalili się jednak na brak gazet i krzyżówek. Choć na potrzeby osadzonych jednostka kupuje prasę codzienną dostarczając po jednym egzemplarzu *Gazety Wyborczej* dziennie na oddział, a każdy osadzony może na własny koszt zamówić sobie dowolną prasę w prenumeracie ogólnokrajowej, Mechanizm postuluje, aby kantyna oferowała możliwość kupienia prasy (nie tylko ogólnokrajowych dzienników) czy krzyżówek bez konieczności ich prenumeraty. Osadzeni nie powinni być zmuszani do zakupu np. rocznej prenumeraty danego periodyku, chcąc faktycznie przeczytać tylko jeden egzemplarz.

Osadzeni mogą używać wyrobów tytoniowych w celach dla osób używających tytoniu oraz w wyznaczonych do tego miejscach. Przedstawiciele Mechanizmu nie odebrali uwag od osadzonych niepalących, dotyczących ich narażenia na szkodliwe używanie wyrobów tytoniowych przez inne osoby.

Wizytujący dokonali oglądu również innych pomieszczeń jednostki, takich jak cela zabezpieczająca, cele przejściowe, biblioteka, świetlica centralna z kaplicą, ambulatorium, izby chorych, sala widzeń, pokój do widzeń intymnych, place spacerowe oraz pomieszczenia do kontroli osobistej i warsztaty terapii zajęciowej. Nie stwierdzili uchybień w zakresie wyposażenia tych pomieszczeń i ich stanu, z wyjątkiem brakującego sprzętu komputerowego w jednym z warsztatów terapii zajęciowej (patrz pkt. 10 raportu) i zniszczonej powierzchni jednej ze ścian w sali widzeń, przemakającej podczas opadów. Przedstawiciele Mechanizmu zwrócili uwagę, że sala ta jest wyremontowana, niemniej jednak nie wykonano przed pracami modernizacyjnymi zabezpieczenia ścian i stropu przed opadami.

4. Traktowanie

W 2011 r. osadzeni złożyli 693 skargi. Dotyczyły one głównie traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (196) i opieki zdrowotnej

(182). Spośród rozpatrzonych w 2011 r. spraw 14 skarg zostało uznanych za zasadne. Nie dotyczyły one sytuacji noszących znamiona niehumanitarnego lub poniżającego traktowania osadzonych. Jednakże z treści sprawozdania wewnętrznego za 2011 r. o załatwianiu wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w Zakładzie Karnym w Płocku wynika, że do istniejących przyczyn składania skarg, leżących po stronie funkcjonariuszy należą m.in.: rutynowe podejście do spraw osób pozbawionych wolności, nie reagowanie we właściwy sposób na zgłaszane problemy i brak doświadczenia młodych stażem funkcjonariuszy w postępowaniu z osadzonymi.

Zarówno osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy na osobności, jak i ci rozpytywani podczas wizytacji cel, oceniali na ogół dobrze sposób traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej.

Pojedyncze uwagi dotyczyły reperkusji składania pisemnych skarg w postaci odczuwalnej niechęci funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, z którymi na co dzień stykają się skarżący. Zdaniem osadzonych daje się im w ten sposób do zrozumienia, że zgłaszanie przez nich problemów stanowi obciążenie dla personelu jednostki.

Mechanizm zaleca przeprowadzenie zajęć z funkcjonariuszami i pracownikami mającymi codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, w celu wyposażenia ich w umiejętności radzenia sobie m.in. ze stresem i krytyką bez szkody dla trudnych w kontakcie osób. KMP uznaje, że właściwe przeszkolenie funkcjonariuszy bezpośrednio pracujących z osobami pozbawionymi wolności zmniejsza prawdopodobieństwo wystąpienia złego traktowania.

Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf (92) 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego] wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej.

W II półroczu 2011 r. w Zakładzie środki przymusu bezpośredniego stosowano 2 razy. W jednym przypadku była to siła fizyczna i kajdanki z powodu usiłowania zamachu na zdrowie funkcjonariusza Służby Więziennej, w drugim przypadku zastosowano siłę fizyczną, pas obezwładniających jednocześnie, kask ochronny i celę zabezpieczającą ze względu na zakłócanie przez osadzonego porządku, mogące mieć wpływ na bezpieczeństwo. W roku 2012 do dnia wizytacji zastosowano środek przymusu bezpośredniego w postaci siły fizycznej, kajdanek, jednocześnie pasa obezwładniającego, kasku ochronnego i celi zabezpieczającej wobec skazanego, który usiłował dokonać zamachu na własne życie lub zdrowie. Analiza notatek służbowych z zastosowania tych środków oraz ogląd monitoringu 2 przypadków, które zostały utrwalone w tej formie, nie dały podstawy do uznania przez Mechanizm, że środki przymusu bezpośredniego były zastosowane niezasadnie i w sposób mogący być uznany za poniżający lub niehumanitarny dla osadzonych. Wyjaśnienia jedynie wymaga, w ocenie KMP, jaką procedurę przyjęto w sytuacji, gdy osoba wobec której stosowane są środki przymusu bezpośredniego zanieczyści ekstrementami swoje ubranie, pościel czy podłogę celi zabezpieczającej.

Żaden z osadzonych nie zgłaszał uwag dotyczących umieszczenia w celi zabezpieczającej i stosowania innych środków przymusu bezpośredniego.

Z zebranej dokumentacji wynika, że w 2011 r. do dnia wizytacji w Zakładzie miało miejsce 9 wypadków nadzwyczajnych: zgon, 5 pobić, 3 bójk. Prowadzone czynności wyjaśniające sprawę zgonu wykazały, że nastąpił z przyczyn naturalnych, bez udziału osób trzecich. W roku 2011 odnotowano jedno zdarzenie w postaci urazu głowy w celi mieszkalnej. Osadzony otrzymał przerwę w karze, ze względu na stan zdrowia po tym zdarzeniu. Zmarł trzy dni po doznaniu urazu, w dniu 14 grudnia 2011 r. W tej sprawie toczy się postępowanie karne prowadzone przez Prokuraturę Rejonową w Płocku.

W oddziale terapeutycznym zdarzają się przypadki agresji i autoagresji wymagające reakcji funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. W 2011 r. doszło do 26 samouszkodzeń, których dokonało 15 skazanych. Żaden z tych przypadków nie został zakwalifikowany jako próba samobójcza.

Zgodnie z informacją przedstawioną przedstawicielom Mechanizmu, w latach 2011-2012 (do dnia wizytacji) nie toczyły się postępowania karne przeciwko pracownikom Zakładu, nie wymierzono również żadnej kary dyscyplinarnej.

5. Dyscyplinowanie

W zakresie przeprowadzonej wizytacji KMP było m.in. sprawdzenie, w ilu przypadkach zastosowano karę dyscyplinarną osadzenia w celi izolacyjnej w okresie 6 miesięcy poprzedzających wizytację. Z informacji uzyskanej z działu ochrony wynika, że karę tą wykonano 30 razy. Nie jest jednak możliwe ustalenie, wobec ilu osób tymczasowo aresztowanych i odbywających karę w systemie terapeutycznym zastosowano ten środek dyscyplinujący, albowiem Zakład nie prowadzi szczegółowej statystyki wymierzanych kar.

Nikt spośród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, nie był karany dyscyplinarnie w Zakładzie. Skazani wskazywali jednak, że w Zakładzie stosuje się pozaregulaminowe środki dyscyplinarne takie jak karanie poprzez doprowadzanie do placu spacerowego przeznaczonego nie dla skazanych, ale dla tymczasowo aresztowanych.

W przypadku samoagresji, zależnie od stanu zdrowia skazany jest przewożony do szpitala lub podejmuje się leczenie go w Zakładzie. Każdorazowo po akcie samoagresji skazany jest konsultowany przez psychologa. Zdaniem psychologów z Zakładu w większości przypadków samoagresja nosi cechy manifestacji i ma na celu uzyskanie jakiś korzyści. Jeżeli jest to ewidentna manifestacja to jednostka może wystąpić z wnioskiem o obciążenie kosztami leczenia, aby pokazać nie akceptowalność społeczną tego typu zachowań. Budzi to wątpliwości Mechanizmu zwłaszcza w przypadku osób z podwójną diagnozą np. upośledzenie umysłowe i osobowość borderline (zaburzenie osobowości na pograniczu psychozy i nerwicy), w przypadku której objawami jest chwiejność emocjonalna i zachowania autoagresywne. W tym przypadku na oddziale terapeutycznym ludzie byliby karani za objawy swoich zaburzeń. Oczywiście warto pracować nad uświadamianiem konsekwencji i braku akceptacji takich

zachowań i w miejsce karania podejmować działania terapeutyczne w celu ich wyeliminowania.

Agresja pomiędzy skazanymi i w stosunku do personelu występuje głównie w postaci agresji słownej. Czynna napaść na funkcjonariusza w oddziale terapeutycznym zdarzyła się ok. 3 lata temu. W przypadkach koniecznych stosowany jest przymus bezpośredni, ale są to rzadkie przypadki (w 2011 r. zastosowano go wobec 3 skazanych) i nie jest wykorzystywany do karania skazanych.

6. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest porządek wewnętrzny zakładu karnego w Płocku obowiązujący skazanych i porządek wewnętrzny obowiązujący tymczasowo aresztowanych. Osadzeni mają dostęp do tych dokumentów (podczas oglądu pomieszczeń jednostki wizytujący stwierdzili, że teksty porządków są zawieszane na wewnętrznej stronie drzwi cel).

W ocenie Krajowego Mechanizmu Prewencji normy zawarte w powyższych aktach, choć ich układ jest przejrzysty, sformułowane są w sposób nieczytelny, albowiem zawierają wiele odniesień do przepisów aktów wyższego rzędu i innych części tekstu. Stanowi to utrudnienie w zrozumieniu przedstawianych reguł, a przecież dokumenty te adresowane są do osób, które mogą mieć szczególne problemy z interpretacją takich materiałów. Przykładowo zamiast wyraźnie wskazać, kogo dotyczy dana kwestia określona w regulaminie, odsyła się czytelnika do treści artykułów K.k.w. [*dla skazanych, o których mowa w art. 88 § 3 kodeksu (...), dla tymczasowo aresztowanych, o których mowa w art. 212 a § 1 kodeksu (...)*]. KMP pragnie zwrócić uwagę na wewnętrzną sprzeczność zapisów obu porządków w pkt 1 w części pt.: *Dni, godziny, miejsce i porządek przeprowadzania widzeń*, zgodnie z którym widzeń nie udziela się w czasie najważniejszych świąt katolickich w roku kalendarzowym, a jednocześnie, w tym samym punkcie informuje się o realizowaniu widzeń w niedziele i święta w wymiarze 60 minut. Dodać należy w tym miejscu, że porządek odnoszący się

do tymczasowo aresztowanych, choć kończy się liczba rzymską XIX, to nie zawiera liczb XVII i XVIII.

Przedstawiciele Mechanizmu odebrali uwagi od niektórych nowoprzybyłych do Zakładu osadzonych, dotyczące braku wprowadzenia ich w zasady funkcjonowania w realiach placówki penitencjarnej.

KMP zaleca zlikwidowanie wewnętrznych sprzeczności i przeformułowanie treści obowiązujących porządków wewnętrznych tak, aby były zrozumiałe dla przeciętnej odbiorcy i nie wymagały sięgania do dodatkowych aktów prawnych. Mechanizm zaleca również rzetelne informowanie osadzonych w trakcie rozmowy wstępnej o zasadach obowiązujących w jednostce.

Na ścianach korytarzy poszczególnych oddziałów wywieszono są różne przydatne informacje dla osadzonych, m.in. adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka. Mechanizm zaleca przegląd prezentowanych danych, gdyż niektóre adresy są nieaktualne (np. Stowarzyszenie Penitencjarne "Patronat" już nie ma siedziby przy ul. Okólnik, ale przy ul. Siennickiej 48 w Warszawie).

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w określonych w porządku wewnętrznym godzinach.

Widzenia w Zakładzie realizowane są w odpowiednich warunkach zarówno dla osób odwiedzających, jak i przyjmujących wizyty. Sale widzeń przeznaczone dla osób niemających nałożonych ograniczeń w bezpośrednim kontakcie z osobami odwiedzającymi są wyposażone w stoliki i krzesła ustawione w sposób pozwalający na pewną intymność rozmów. Do dyspozycji odwiedzających przeznaczono toaletę. Zorganizowano również kącik zabaw dla dzieci. W Zakładzie funkcjonuje odrębne pomieszczenie do udzielania nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 K.k.w., czyli widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Poza stolikiem z dwoma krzesłami znajduje się w nim umywalka, łóżko oraz szafka na bieliznę pościelową i ręczniki.

Żaden ze osadzonych, z którymi przeprowadzono rozmowy, nie zgłaszał skarg związanych z widzeniami. Jedna osoba wyraziła tylko ubolewanie z powodu ograniczenia do 60 minut czasu widzenia nagrodowego, o którym wyżej wspomniano.

Osoby tymczasowo aresztowane natomiast skarżyły się na całkowity zakaz jakichkolwiek rozmów telefonicznych, w tym z adwokatami.

Całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99 Europejskich Reguł Więziennych.

Zgodnie z art. 215 § 1 K.k.w. tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna (zob. Zbigniew Hołda w: Kodeks karny wykonawczy-Komentarz, Arche Gdańsk 2007 r.). Zakaz korzystania z aparatu telefonicznego oraz innych środków łączności przewodowej i bezprzewodowej, wynikający z treści art. 217 c K.k.w. nie ma zatem zastosowania do kontaktów aresztowanego z osobami, o których mowa w treści art. 215 § 1 K.k.w. Również Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane.

Mechanizm przy okazji zwraca również uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 K.k.w. *Kodeks*

nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą (S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.).

Mechanizm zaleca respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym.

Z informacji wychowawcy pracującego z tymczasowo aresztowanymi wynika, że osadzeni z tej grupy po wydaniu zarządzenia o zgodzie na widzenie przez organ, do którego dyspozycji pozostają, mogą zrealizować widzenie w 2 lub w 3 miesiącu od przybycia do zakładu. KMP przypomina o treści art. 217 § 1 a K.k.w., zgodnie z którym tymczasowo aresztowany, z zastrzeżeniem § 1 b, ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą należącą do kręgu osób najbliższych i zaleca nieograniczanie praw osób tej kategorii do widzeń z najbliższymi.

Analiza porządku wewnętrznego obowiązującego skazanych, wykonana przez przedstawicieli KMP ujawniła, że zgodnie z jego treścią nie udziela się widzeń w czasie kilku najważniejszych dla obrządku rzymskokatolickiego dni świątecznych oraz w przypadku dwóch dni świątecznych, w czasie których odbywają się święta państwowe (1 i 3 maja). Mechanizm zwraca uwagę, że bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkańcych w pobliżu członków rodzin. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 K.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższymi jest jednym

z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469)]. Z powyższych względów, w ocenie KMP, wymaga wyjaśnienia zasadność wskazanego wyłączenia, zawartego w porządku wewnętrznym jednostki.

W tej części niniejszego raportu należy również wskazać na ujawnioną w toku wizytacji nieprawidłowość, polegającą na wywieszaniu wniosków osadzonych kierowanych do dyrektora Zakładu w sprawie wyrażenia zgody na wejście konkretnych osób na teren jednostki, na tablicy znajdującej się na jednej ze ścian w biurze przepustek, w sposób widoczny dla wszystkich wchodzących. Tym samym ujawnia się nie tylko dane osobowe autorów pism oraz innych osób, o których w ich treści jest mowa, ale również ujawnia się informacje o sprawach tych osób. Opisany problem dotyczył również innych osób, m.in. imiona i nazwiska oraz numery dowodów osobistych i legitymacji służbowych osób dostarczających korespondencję do Zakładu również były zamieszczane w sposób widoczny dla osób postronnych. Przedstawiciele Mechanizmu zwrócili uwagę zastępcy dyrektora na tą nieprawidłowość. Zastępca dyrektora zobowiązał się wydać natychmiast polecenie zdjęcia pism.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W ambulatorium zakładowym znajduje się 6 pomieszczeń służących do przyjęć pacjentów: 2 poczekalnie, gabinet przedlekarski, gabinet lekarski, gabinet zabiegowy i gabinet dentystyczny. W wyposażeniu ambulatorium znajduje się sprzęt służący do ratowania życia. Według informacji kierownika Zakładu Opieki Zdrowotnej Zakładu Karnego w Płocku (dalej ZOZ ZN Płock), brakuje kwoty ok. 5.000 zł. w budżecie Zakładu, które są potrzebne na konieczne dla ambulatorium zakupy sprzętu i leków. W trakcie wizytacji we wszystkich pomieszczeniach ambulatorium było czysto.

W ZOZ ZK Płock zatrudnionych jest 9 lekarzy: 2 lekarzy więziennych – podstawowej opieki zdrowotnej (umowa cywilno - prawna), okulista (umowa

cywilno - prawna), dentysta (1 etat), psychiatra (0,6 etatu), laryngolog (0,3 etatu), neurolog (0,3 etatu), pulmonolog (0,3 etatu), dermatolog (0,3 etatu). Liczba personelu średniego: 3 pielęgniarki (funkcjonariusz - 1 etat), 1 pielęgniarka (pracownik cywilny - 0,5 etatu), 1 pielęgniarz (funkcjonariusz - 1 etat), 1 sekretarka medyczna (pracownik cywilny - 0,8 etatu).

Lekarz podstawowej opieki zdrowotnej przyjmuje osadzonych od wtorku do piątku w godzinach od 9.00 do 11.00 (wtorek) i od 9.00 do 15.00 (środa-piątek). W poniedziałek odbywa się pobieranie krwi i innych materiałów do badania i wydawanie paczek zdrowotnych. Dentysta przyjmuje pacjentów w dni powszednie w godzinach od 9.30 do 15.30. Pozostali lekarze specjaliści mają dyżury raz w tygodniu np. pulmonolog przyjmuje pacjentów w poniedziałki w godzinach od 9.00 do 14.00. Pacjenci przyjmowani są zgodnie z grafikiem przyjęć umieszczonym na oddziałach, a w nagłych przypadkach – poza kolejnością. Personel pielęgniarski pełni dyżur od godziny 7.00 do 18.00 w dni powszednie, a w soboty i niedziele od godz. 8.00 do 16.00. Poza tymi godzinami w nagłych przypadkach pomocy medycznej osadzonym udziela pogotowie ratunkowe.

Zgodnie z informacją kierownika ZOZ ZK Płock, każdy osadzony przy przyjęciu do Zakładu zostaje zapoznany z problematyką zakażenia wirusem HIV oraz innych chorób przenoszonych przez krew i drogą płciową, co potwierdza własnoręcznym podpisem w książce zdrowia osadzonego. Izolacji podlegają pacjenci o obniżonej odporności tylko w szczególnie uzasadnionych medycznie przypadkach. Nosiciele HIV objęci są stałą opieką Poradni Nabytych Wad Odporności oraz leczeniem ARV, a nosiciele HCV są pod kontrolą Poradni Hepatologicznej oraz korzystają z programu leczenia Interferonem i Rybawiryną.

Pacjenci uzależnieni od alkoholu lub narkotyków konsultowani są psychiatrycznie i oferuje się im leczenie. W ramach tych konsultacji odbywa się promocja zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym wśród pacjentów. Wśród osadzonych upowszechniana jest wiedza na temat zdrowia psychicznego, rozwijana jest umiejętność radzenia sobie w sytuacjach

zagrożających zdrowiu psychicznemu, kształtowane są zachowania i style życia korzystne dla zdrowia psychicznego. Pacjenci z zespołem odstawieniowym wymagającym hospitalizacji, przewożeni są do Szpitala resortowego ZK Nr 2 w Łodzi, do Oddziału Detoksykacyjnego.

W ocenie kierownika ZOZ ZK Płock poziom zatrudnienia personelu medycznego nie jest wystarczający, aby zapewnić osadzonym właściwą opieką zdrowotną. Należałoby zatrudnić drugiego lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w celu przyjęć lekarskich w poniedziałki i wydłużyć czas pracy lekarza więziennego o 5 godzin we wtorki. W tej sprawie wystosowano pismo do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Łodzi. W ocenie administracji Zakładu, jak wskazano w pkt. 2 niniejszego raportu, brakuje również wystarczającej liczby psychiatrów.

Opieka medyczna Zakładu zgodnie z informacją kierownika ZOZ ZK Płock napotyka również na wiele trudności związanych z dostępem do niektórych badań i konsultacji specjalistycznych. Konsultacje i hospitalizacje osadzonych realizowane w szpitalach więziennych (m.in. w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi, w Areszcie Śledczym w Bytomiu, w Areszcie Śledczym w Gdańsku, w Zakładzie Karnym w Potulicach, w Areszcie Śledczym w Bydgoszczy). Czas oczekiwania na termin wizyty pacjenta w tych placówkach wynosi od miesiąca do ok. 3 miesięcy. Wyjątkiem jest możliwość leczenia w oddziale rehabilitacji w Zakładzie Karnym nr 2 w Łodzi, albowiem na termin hospitalizacji oczekuje się tam rok. Ze względu na brak specjalistów w jednostkach resortowych, konsultacje takie jak: neurochirurg, chirurg naczyń obwodowych, urolog, gastrolog oraz badania: tomografia komputerowa, rezonans magnetyczny, specjalistyczne USG (Doppler, USG urologiczne, ortopedyczne), kolonoskopia, rektoskopia, angiografia, koronarografia itp.), wykonuje się w placówkach cywilnej służby zdrowia. Problemem jest realizowanie wizyt i badań w cywilnej służbie zdrowia w bardzo odległych terminach trwających często do 10 miesięcy. Czasami powodem nie zrealizowania konsultacji jest brak transportu lub konwoju, który w danym dniu wykonuje inne, priorytetowe czynności służbowe lub reorganizacja placówek cywilnej służby zdrowia. Mechanizm zaleca wyeliminowanie problemów

logistycznych po stronie Zakładu, stojących na drodze umówionych wizyt. Przypomina również o treści art. 115 § 6 K.k.w. zgodnie z którym w szczególnie uzasadnionych przypadkach, dyrektor zakładu karnego, po zasięgnięciu opinii lekarza zakładu karnego, może zezwolić skazanemu, na jego koszt, na leczenie przez wybranego przez niego innego lekarza, podmiotu nie przeznaczonego dla osób pozbawionych wolności.

Zgodnie z informacją kierownika ZOZ ZK Płock badania osadzonych odbywają się przy uchylonych drzwiach. W opinii Krajowego Mechanizmu Prewencji praktyka ta jest niedopuszczalna. Zgodnie z § 51 *Trzeciego Sprawozdania Ogólnego CPT* [CPT/Inf (1993)12] wszystkie badania lekarskie osób przebywających w więzieniu muszą być przeprowadzone tak, aby funkcjonariusze nie słyszeli rozmowy lekarza z pacjentem oraz ich nie widzieli, chyba, że w szczególnych przypadkach lekarz sobie tego zażyczy.

W oddziale terapeutycznym 26 osób wymaga stałego nadzoru medycznego i podawania leków. 16 osób wymaga leczenia padaczki, podawane są również leki psychotropowe (m.in. Nitrozezan, Relanium i Hydroksyzyna). Jest duża różnorodność podawanych leków. Osoby przyjmujące leki psychotropowe są pod stałą opieką lekarza psychiatry zatrudnionego przez Zakład na 0,5 etatu. Leki podawane są indywidualnie, codziennie przez pielęgniarza zatrudnionego na oddziale terapeutycznym w miarę możliwości w postaci płynnej, aby zwiększyć nadzór nad ich zażywaniem i aby zapobiegać handlowi psychotropów między skazanymi jako środków odurzających. Podobnie jest z lekarstwami przeciwbólowymi.

Dokumentacja lekarska jest prowadzona i przechowywana z zachowaniem dużej dbałości i z poszanowaniem prywatności skazanych.

W izbie chorych Zakładu znajdują się 3 cele mieszkalne z przeznaczeniem dla osadzonych ze względu na wskazania medyczne. Każda z cel zawiera 2 łóżka szpitalne oraz węzeł sanitarny złożony z natrysku, umywalki i toalety. Cele spełniają wszelkie wymogi zgodne z przepisami oraz wytycznymi Sanepid-u.

W dniu wizytacji w izbie chorych ze względu na wskazania medyczne osadzonych było 3 pacjentów. Z powodu przeludnienia jednostki pozostałe miejsca

wykorzystywane były przez zdrowych skazanych, co jest nieprawidłową praktyką, jak już wskazano w pkt. 3 niniejszego raportu.

Osadzeni, z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzili rozmowy na osobności, poza osadzonymi w oddziale terapeutycznym, niejednokrotnie skarżyli się na długie oczekiwanie (ok. 2 tygodni) na wizytę u lekarza pierwszego kontaktu, a jeden tymczasowo aresztowany cierpiący na schizofrenię żalił się, że nie został objęty farmakoterapią i psychoterapią. Z dokumentacji, która była przedmiotem analizy przedstawicieli Mechanizmu wynika, że problem występowania zaległości w przyjęciu przez lekarza został dostrzeżony przez administrację jednostki w ubiegłym roku. Poprawie sytuacji ma służyć niedawna zmiana kierownika ambulatorium i starania Zakładu o zatrudnienie kolejnego lekarza POZ.

Jeden z osadzonych skarżył się również na brak informacji zwrotnej o sposobie potraktowania jego prośby o wydanie leków wydanych przez specjalistę. Przedstawiciele Mechanizmu sprawdzili, że prośba ta została załatwiona pozytywnie 5 dni przed dniem wizytacji, nie jest jednak czytelne, dlaczego zainteresowany nie został o tym powiadomiony i nie wydano mu leków, o które się starał. Mechanizm zaleca każdorazowe, niezwłoczne podawanie informacji o sposobie załatwienia wniosków ich autorom oraz nie zwlekanie z wydawaniem zaordynowanych przez specjalistów leków.

10. Oddziaływania terapeutyczne

W Zakładzie funkcjonuje oddział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Oddział dysponuje 13 celami mieszkalnymi o pojemności 56 miejsc.

Przed umieszczeniem w oddziale terapeutycznym skazani są diagnozowani przez ośrodki diagnostyczne. Ośrodki diagnostyczne przekazują do Zakładu opinię opartą o przeprowadzone badania, analizę dokumentacji, wywiad itd., natomiast nie przekazują szczegółowych zapisów z badań. Psycholodzy pracujący w oddziale znają wyniki uzyskane przez skazanego np. w teście Wechslera, ale nie dostają kopii arkusza badań. Na opracowanie indywidualnego programu terapeutycznego personel oddziału ma miesiąc, ale brak szczegółowych badań ogranicza zasób przydatnych informacji

do wykonania tego zadania. W opinii KMP nie ma przeszkód prawnych, aby ośrodki diagnostyczne przekazywały pełne dane. W tej sprawie administracja Zakładu może podjąć działania mające na celu otrzymanie wyników badań przeprowadzonych przez ośrodki diagnostyczne i zawarcie porozumienia z ośrodkami, gwarantującego w przyszłości przesyłanie tego typu danych w ramach przekazywanych opinii.

Na oddział trafiają zazwyczaj skazani z podwójną a nawet potrójną diagnozą. Większość stanowią więźniowie upośledzeni umysłowo w stopniu lekkim (w dniu wizytacji w oddziale terapeutycznym było dwóch skazanych upośledzonych w stopniu umiarkowanym) przy równoczesnych zaburzeniach osobowości i z problemem alkoholowym.

Dużą trudnością w prowadzeniu terapii jest fakt, że $\frac{3}{4}$ trafiających na oddział to osoby uzależnione od alkoholu. Ponieważ na umieszczenie na oddziale odwykowym czeka się 1-2 lata, kierowani są bezpośrednio do oddziału terapeutycznego. Praca terapeutyczna bez wcześniejszej terapii odwykowej jest znacznie mniej efektywna i rodzi wiele problemów. Zachowywanie kolejności umieszczania osób uzależnionych najpierw na oddziałach odwykowych zwiększałby szansę na efektywność oddziaływań terapeutycznych. Zgodnie z informacją kierownika oddziału terapeutycznego, Zakład nie jest w stanie zapewnić skazanym leczenia odwykowego. Ponieważ kierownik ZOZ ZK Płock poinformowała przedstawicieli Mechanizmu, że pacjenci uzależnieni od alkoholu lub narkotyków otrzymują leczenie (patrz pkt. 9 raportu), sprawa ta wymaga wyjaśnienia.

Zgodnie z informacją kierownika oddziału terapeutycznego, w oddziale stosuje się takie metody oddziaływań terapeutycznych jak: terapia indywidualna (psychokorekcja, treningi higieniczne, ćwiczenia usprawniające) oraz terapia grupowa - spotkania terapeutyczne społeczności oddziałowej. Farmakoterapią stosowaną przez lekarza psychiatrę objętych była większość skazanych z oddziału.

Tematyczne zajęcia terapeutyczne prowadzone są w 10 osobowych grupach (np. metody rozwiązywania konfliktów, profilaktyka autoagresji, trening higieniczny, trening zachowań społecznych). Cykl zajęć składa się z 12 spotkań (wyjątkowo jest to

14 spotkań). Spotkania odbywają się 1 raz w tygodniu i trwają 1-1,5 godziny. Skazani mogą równolegle brać udział w kilku cyklach terapeutycznych. Zazwyczaj proponuje im się zajęcia w 3 grupach tematycznych. Jeżeli skazany chce to może cykle spotkań danego tematu powtarzać kilkakrotnie. Programy zajęć terapeutycznych dostosowywane są do potrzeb i możliwości konkretnych skazanych. Duża część osadzonych uczęszcza na spotkania bez oporu, chociaż czasami jedyną motywacją udziału w zajęciach jest fakt, że po odbyciu cykli terapeutycznych psychologzy informują o tym Komisję Penitencjarną.

Niejednokrotnie skazani objęci są cyklem terapii indywidualnej, ale zdaniem personelu ze względu na upośledzenie umysłowe, mały wgląd we własne emocje itd., trudno poddają się terapii indywidualnej.

Jeżeli osadzony chce dodatkowo skontaktować się z psychologiem, to zgłasza to do pielęgniarza. Na wizytę nie czeka się długo, a często chętni przyjmowani są jeszcze tego samego dnia. Najczęstszą przyczyną zgłaszania się skazanych na spotkania z psychologiem są aktualne problemy rodzinne. Zgłoszeń nie jest wiele ze względu na świadomość skazanych, że psycholog jest funkcjonariuszem Służby Więziennej, co obniża zaufanie do niego i skłonność do wyjawiania mu swoich problemów.

Zdaniem KMP oferowane skazanym programy psychoedukacyjne są różnorodne i właściwie modyfikowane do potrzeb oraz możliwości grupy docelowej. Bardzo cennymi inicjatywami jest prowadzenie treningu higieny i treningu ekonomicznego. Warto rozpatrzyć możliwość objęcia tymi działaniami większej liczby skazanych.

Prowadzone oddziaływania terapeutyczne nastawione są jednakże w ocenie Mechanizmu jedynie na kształtowanie nowych umiejętności, wzmacnianie poczucia samooceny, asertywności i radzenia sobie ze stresem, nabywaniem nawyków dbania o higienę itd. Jest to bezdyskusyjnie bardzo istotne, ale nie zastąpi głębszej indywidualnej psychoterapii, ukierunkowanej na pracę nad zdiagnozowanymi zaburzeniami psychicznymi i umożliwiającej trwałe zmiany postaw oraz zachowań. Skazani przebywają w Zakładzie częstokroć kilka lat, co daje szansę

na długotrwałą, głęboką psychoterapię, do której osoby te na wolności nie miały i w większości nie będą miały dostępu. Mechanizm zaleca zatem zwiększenie dostępu skazanych do psychoterapii indywidualnej, zwłaszcza w przypadku zdiagnozowania poważniejszych, utrwalonych zaburzeń.

W Zakładzie od stycznia 1995 r. funkcjonuje Warsztat Terapii Zajęciowej (dalej: WTZ lub warsztat). Jest to jedyny w Polsce WTZ prowadzony w zakładzie karnym. W ramach warsztatu działają trzy pracownie, każda przewidziana dla 5 osób (łącznie WTZ przewiduje udział 15 skazanych). Są to: pracownia plastyczna, komputerowa i obróbki drewna. W ocenie KMP warto poszerzyć warsztat o przynajmniej jedną pracownię. Jest to bowiem bardzo cenna i wiele wnosząca działalność o wieloaspektowym oddziaływaniu terapeutycznym. Zaznaczyć w tym miejscu należy, że pracownia komputerowa, przewidziana dla 5 skazanych, dysponuje jedynie 3 miejscami pracy (komputerami), a zatem należy uzupełnić wyposażenie tej pracowni.

Warsztat w 90 % jest finansowany przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (dalej PFRON), a w 10% przez Urząd Miasta Płock. PFRON również częściowo zabezpiecza materiały dla pracowni. Pracujący w warsztacie terapeuci są pracownikami cywilnymi. W Zakładzie funkcjonuje Rada Programowa WTZ, w skład której wchodzi kierownik oddziału terapeutycznego, instruktorzy z warsztatu i psycholodzy. Uczestnikami warsztatu są skazani z orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności i wskazaniem do terapii zajęciowej. W znacznej większości są to skazani z oddziału terapeutycznego, ponieważ najczęściej oni mają orzeczenie o niepełnosprawności. W 2011 r. 11 pacjentów oddziału skierowano na komisje lekarskie celem wydania orzeczenia o niepełnosprawności. Przedstawicielom Mechanizmu wyjaśniono, że skazani bardzo często nie mają uregulowanej sytuacji prawnej i nie posiadają orzeczenia o niepełnosprawności mimo spełniania odpowiednich przesłanek. Dlatego Zakład współpracuje z Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej w Płocku i w ramach tej współpracy w niektórych przypadkach komisja orzekająca o niepełnosprawności odbywa się na jego terenie.

Skazani mogą korzystać z różnych pracowni. Obecnie na 15 skazanych, 4 osoby zmieniały już pracownie. Przy doborze pracowni uwzględniane są informacje z orzeczenia i przeprowadza się badania lekarskie czy nie istnieją przeciwwskazania do wykonywania określonej pracy. Wytworzone przez siebie produkty osadzeni mogą wystawiać na kiermaszach WTZ i sprzedawać. Pieniądze zazwyczaj przekazują na Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy. Część wytworów przekazują bezpłatnie do Domów Dziecka np. w dniu wizytacji więzień z oddziału „p” (upośledzony umysłowo z zaburzeniami emocjonalnymi) w pracowni stolarskiej robił drewniane puzzle do jednego z Domów Dziecka. Miał już gotowych kilkanaście pudełek z puzzlami z czego sam wykonywał wszystkie czynności –wycinał elementy puzzli, malował je, przygotowywał i sklejał pudełka itd. Proces ten był przykładem bardzo dobrego działania, ponieważ oprócz wszelkich aspektów resocjalizacyjnych WTZ osadzony przygotowywał coś dla innych, czując wielką satysfakcję, że może dać dzieciom to co sam wykonał.

Każdy z uczestników warsztatu ma założoną teczkę osobową, podpisuje listę obecności i ma opracowany indywidualny program. Pracownie funkcjonują od 8.00 do 15.30. Za pracę więźniowie otrzymują 100 zł miesięcznie, z czego 50 zł do dyspozycji, a 50 zł. wpłacane jest na ich konto, z którego mogą skorzystać wychodząc na wolność. Dla wyróżniających się pracowitością osadzonych przewidziane są nagrody w wysokości 20-25 zł. Jest też możliwość obniżania zarobków w przypadku absencji. W przypadku problemów więzień jest dwukrotnie ostrzegany, potem zawieszony w uczestnictwie, a jeżeli nadal nie dyscyplinuje się to jest usuwany z WTZ. W dniu wizytacji 5 osób oczekiwało na miejsce w warsztacie. Co pół roku dokonywana jest ocena postępów w rehabilitacji zawodowej w oparciu o Arkusz Ocen WTZ zmodyfikowany dla potrzeb Zakładu.

Postępy skazanych oceniane są w 8 dziedzinach, tj. samowystarczalność, zasoby, postawa zawodowa, tempo pracy, motoryka, akceptacja współpracowników, stosunek do opiekuna pracy, wrażenie ogólne. A ponadto w części B - Arkusza Ocen dokonywana jest ocena uczestnika WTZ w rehabilitacji ogólnej – czyli stan zdrowia, higiena osobista, czynności życia codziennego i ogólna zaradność, sprawność motoryczna, dojrzałość i umiejętności zawodowe.

Funkcjonowanie warsztatu jest przykładem bardzo dobrej praktyki i wzorcowo prowadzonej terapii zajęciowej. Niestety ograniczenia finansowe nie pozwalają na zwiększenie liczby pracowni o np. pracownię gospodarstwa domowego, która w ocenie terapeutów byłaby bardzo potrzebna przy przygotowywaniu skazanych do samodzielnego życia na wolności. Jest to również cenna inicjatywa, ponieważ pozwala skazanym na zarobienie i oszczędzenie pieniędzy, jako przygotowanie do wyjścia na wolność.

Poza opisanymi formami działalności, w oddziale terapeutycznym prowadzona jest na bieżąco praca kulturalno - oświatowa obejmująca m.in. pogadanki, spotkania tematyczne, projekcje filmów, konkursy i turnieje sportowe. Skazani mieli również możliwość uczestniczenia w ogólnozakładowych imprezach o charakterze rodzinnym organizowanych z okazji Dnia Kobiet, Dnia Dziecka, Świąt Bożego Narodzenia.

Relacje skazanych osadzonych w oddziale terapeutycznym i personelu są prawidłowe. Dokumentacja skazanych, dane z terapii, dokumentacja lekarska itd. prowadzona jest z bardzo dużą starannością i zawiera wielki zasób informacji o ich postępach, postawie itd. Przechowywana jest prawidłowo, z dużą dbałością o ochronę danych osobowych.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe

Z informacji uzyskanych od personelu jednostki i analizy dokumentacji wynika, iż w Zakładzie oprócz tradycyjnych form działalności kulturalno-oświatowej, takich jak wypożyczanie książek (biblioteka oferuje osadzonym ok. 12 tys. książek, podręczników oraz teksty aktów prawnych), prowadzone są również działania z zakresu profilaktyki uzależnień (we współpracy z „Monar” oraz ruchem Anonimowych Alkoholików). Na terenie jednostki działają też liczne kluby i koła zainteresowań: muzyczne, tenisa stołowego, karaoke, redakcyjne, literackie, origami, gier planszowych, gier karcianych oraz muzykolandia.

Skazani mogą korzystać z urządzeń sportowych umieszczonych na polach spacerowych i między nimi oraz z boiska do gry w piłkę plażową.

W jednostce funkcjonuje również radiowęzeł służący do przekazywania ważnych komunikatów, retransmisji programów ogólnopolskich i lokalnych, nadawania audiobooków oraz prezentowania audycji własnych, których autorami poza skazanymi, wychowawcami i psychologami działu penitencjarnego, są funkcjonariusze innych służb (m.in. Służby Zdrowia). Większość cel mieszkalnych wyposażonych jest za zgodą dyrektora Zakładu w telewizory i inny sprzęt audio.

Jednakże w Zakładzie zlikwidowano na potrzeby cel mieszkalnych część świetlic, pozostawiając świetlicę centralną głównym miejscem wszelkich zajęć kulturalno-oświatowych. Pełni ona również rolę kaplicy, klasy do zajęć szkolnych oraz miejsca odpraw służbowych i szkoleń. Ograniczenie liczby miejsc mogących służyć zajęciom kulturalno-oświatowym i wykorzystywanie świetlicy centralnej również do innych zadań, w ocenie Mechanizmu oznacza, że w praktyce nie jest możliwe rozwijanie przedsięwzięć w omawianym obszarze. Niepokój KMP budzi również informacja, że imprezy wymagające finansowania zastąpione zostały imprezami organizowanymi przez skazanych odbywających karę w jednostce. Pozytywnie należy ocenić zorganizowanie 33 imprez kulturalnych i sportowych w 2011 r., ale jednocześnie uwagę zwrócić należy na fakt, że ich liczba była mniejsza w stosunku do roku 2010. KMP zaleca zatem podjęcie działań zmierzających do odzyskania zlikwidowanych świetlic oddziałowych i zwiększenia codziennej oferty zajęć kulturalno-oświatowych.

Podczas wizytacji przedstawiciele Mechanizmu stwierdzili, że świetlice dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu są wyposażone jedynie w stół i krzesła. W związku z tym, osadzeni tej kategorii nie korzystają w ogóle z możliwości wyjścia do świetlicy, gdyż ich zdaniem jest to pozbawione sensu. W opinii Mechanizmu sytuację taką należy rozpatrywać w kategoriach naruszenia sformułowanego w art. 102 pkt 6 K.k.w. prawa skazanych do korzystania z urządzeń i zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych. Należy dążyć do nadania tym miejscom właściwych funkcji świetlicy poprzez wyposażenie ich w przedmioty służące rekreacji (np. gry planszowe i zręcznościowe) oraz organizowanie zajęć dla osób korzystających z tych świetlic.

Na brak zajęć kulturalno-oświatowych skarżyli się również tymczasowo aresztowani, z którymi przedstawiciele Mechanizmu rozmawiali w trakcie oglądu jednostki. Osoby z tej grupy wskazywały również, że nie są doprowadzane do świetlicy i generalnie większość czasu spędzają w celach. Wyjątkiem są wyjścia na spacer, który jednak nie przynosi korzystnej dla zdrowia odmiany. Tymczasowo aresztowani odbywają bowiem spacer, co przedstawiciele KMP potwierdzają, w przestrzeni wyznaczonej szarymi, betonowymi ścianami, od góry przykrytymi siatką, po ścieżce z betonowych płyt położonych na pozbawionym zieleni, nieutwardzonym podłożu.

Z informacji przedstawionych przez dział penitencjarny wynika, że w roku 2011 i w I kwartale 2012 roku wychowawca oddziału, w którym przebywają tymczasowo aresztowani prowadził różnorodne zajęcia kulturalno - oświatowe oraz z zakresu kultury fizycznej i sportu: 30 zajęć tenisa stołowego w ramach Klubu Tenisa Stołowego (w sumie ok. 355 tymczasowo aresztowanych wzięło w nich udział), 38 pogadanek (każdorazowo brało w nich udział ok. 50 tymczasowo aresztowanych), 10 konkursów tematycznych lub w formie prac pisanych na zadany temat (wzięło w nich udział 108 tymczasowo aresztowanych). Ponadto, w oddziale funkcjonuje świetlica i jest udostępniana tymczasowo aresztowanym od godz. 9.00 do godz. 19.00 każdego dnia, według ustalonego grafiku. Świetlica wyposażona jest w odbiorniki TV i radiowy oraz gry planszowe, domino, karty oraz grę „piłkarzyki”.

Przedstawiciele Mechanizmu zapoznali się z grafikiem wyjść do świetlicy przedstawionym przez wychowawcę oddziału, w którym przebywają tymczasowo aresztowani. Zgodnie z jego treścią, zajęcia w świetlicy dla danego tymczasowo aresztowanego mogą odbywać się jedynie co 5-6 dni, a pobyt osadzonego w świetlicy trwa maksymalnie 2 godziny. Z informacji udzielonych przez wychowawcę tego oddziału wynika ponadto, że wyjścia do świetlicy centralnej, gdzie organizowane są turnieje tenisa stołowego, są również podobnie z góry ograniczone liczebnie (bierze w nich udział ok. 10 tymczasowo aresztowanych w miesiącu). Informacje te częściowo potwierdzają relacje tymczasowo aresztowanych o braku możliwości spędzenia czasu w sposób

konstruktywny. Mechanizm powtarzając zalecenia dotyczące konieczności odzyskania świetlic i odciążenia wychowawcy zajmującego się zbyt dużą liczbą tymczasowo aresztowanych, zaleca organizowanie codziennych zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych również dla tej grupy osadzonych. Rozważenia wymaga także zmiana warunków na placach spacerowych wykorzystywanych do spacerów przez tymczasowo aresztowanych.

Z relacji tymczasowo aresztowanych wynika również, że zdarza się, iż osoby doprowadzane do lekarza na wizytę, tracą możliwość godzinnego spaceru, który odbywa się w tym samym czasie. W ocenie Mechanizmu praktyka ta stoi w sprzeczności z treścią art. 112 § 1 K.k.w.

Skazani osadzeni w oddziale terapeutycznym skarżyli się na podobny problem, tj. pokrywające się godziny zajęć terapeutycznych i widzeń z godzinami spacerów. Z analizy treści rozdziału III Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Płocku obowiązującego skazanych, stanowiącego zasady udzielania widzeń wynika, że nie zezwala się na udzielanie widzeń skazanym w czasie trwania spaceru, chyba, że osadzeni z niego zrezygnują. Zapis ten i potwierdzona przez osadzonych niewłaściwa praktyka w konsekwencji stwarzają konieczność dokonywania wyboru pomiędzy prawem do spaceru, a prawem do utrzymywania więzi z rodziną i innymi osobami bliskimi. W ocenie KMP przyjęte w tym zakresie rozwiązanie nie jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa. Zauważyć należy, iż przepisy Kodeksu karnego wykonawczego statuują oba prawa osób pozbawionych wolności jako równorzędne (art. 102 pkt. 2 K.k.w. i art. 112 K.k.w). Tymczasem, istniejące w przywołanej regulacji wewnętrznej jednostki unormowanie, nie respektuje równorzędności obu praw i jako takie winno być dostosowane do obowiązującej regulacji prawnej lub usunięte.

Osadzeni w oddziale terapeutycznym przedstawili również problem kierowania ich do odbywania spacerów na placach spacerowych przeznaczonych dla tymczasowo aresztowanych, czyli w opisanych wyżej, niesprzyjających warunkach. Sprawa ta wymaga wyjaśnienia.

12. Prawo do praktyk religijnych

W działalności duszpasterskiej na terenie Zakładu biorą udział przedstawiciele Kościoła Rzymskokatolickiego, Kościoła Zborów Chrystusowych, Związku Wyznania Świadców Jehowy, Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP, Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w RP, Kościoła Chrześcijan Dnia Sobotniego, Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego i Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego.

Opiekę duszpasterską nad katolikami sprawuje zatrudniony na 0,25 etatu kapelan, który zgodnie z informacją przedstawioną przedstawicielom KMP odprawia msze św., przeprowadza spowiedź oraz uczestniczy w spotkaniach z osadzonymi i ich rodzinami w okresie świąt. Poza kapłanem katolicką działalność pastoralną prowadzi „Wspólnota Krwi Chrystusa” i stowarzyszenie „Legion Maryi”. Ich działalność, podobnie jak przedstawiciele pozostałych kościołów działających w jednostce, ogranicza się do indywidualnej katechezy, grupowych spotkań z osadzonymi i dostarczaniu literatury religijnej. Do mszy św. wykorzystywana jest świetlica centralna, a pozostałe przedsięwzięcia organizowane są w sali posług religijnych i w sali widzeń.

Z informacji uzyskanych przez przedstawicieli Mechanizmu od osób tymczasowo aresztowanych i ich wychowawcy wynika, że nie są dla nich organizowane msze św.

Należy wskazać, że art. 212 b pkt. 3 K.k.w., określa prawo do bezpośredniego uczestnictwa w nabożeństwach przez tymczasowo aresztowanych w oddziałach, w którym są osadzeni. Dodatkowo, art. 212 b pkt. 1 K.k.w., wprowadza konieczność wyposażenia między innymi miejsc przeznaczonych do odprawiania nabożeństw w odpowiednie zabezpieczenia techniczno – ochronne, umożliwiające uczestnictwo we mszy wymienionej grupie osadzonych. W związku z powyższym, brak umożliwienia tymczasowo aresztowanym bezpośredniego uczestnictwa we mszy św., w ocenie KMP, należy uznać za ograniczenie ich prawa do korzystania z posług religijnych. Warto dodać, że opisana praktyka stoi również w sprzeczności z zapisem porządku wewnętrznego obowiązującego tymczasowo aresztowanych, informującym

o nabożeństwach odprawianych w duchu wiary rzymskokatolickiej, odbywających się w niedziele i święta w kaplicy usytuowanej na terenie aresztu lub w innym wyznaczonym pomieszczeniu.

Uwagę przedstawicieli Mechanizmu zwrócił również zapis porządku wewnętrznego obowiązującego skazanych, zgodnie z którym nie udziela się widzeń w najważniejszych dniach świątecznych dla obrządku rzymskokatolickiego. O problemie tym była mowa wcześniej (pkt. 8). Nie jest również czytelne, jak wobec tego zakazu zatrudniony w jednostce ksiądz odbywa wspomniane spotkania w okresie świąt ze skazanymi oraz ich rodzinami.

13. Zatrudnienie i nauka

Z informacji odebranych od personelu oddziału terapeutycznego wynika, że z oferty Zakładu w zakresie zatrudnienia i nauki skazani osadzeni w tym oddziale korzystają sporadycznie. W 2011 r. zatrudnieniem odpłatnym nie był objęty żaden osadzony z oddziału terapeutycznego, nieodpłatnie objętych było 5 osadzonych. W 2011 r. pięciu skazanych z oddziału terapeutycznego uczestniczyło w organizowanych w jednostce kursach zawodowych; monter instalacji i urządzeń sanitarnych, malarz.

Żaden z osadzonych nie zgłosił przedstawicielom KMP skarg dotyczących zatrudnienia i możliwości nauki.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

I. Dyrektorowi Zakładu Karnego w Płocku:

1. przeprowadzenie zajęć z funkcjonariuszami i pracownikami mającymi codzienny, bezpośredni kontakt z osadzonymi, mających na celu wyposażenie ich w umiejętności radzenia sobie m.in. ze stresem i krytyką bez szkody dla trudnych w kontakcie osób;
2. nie zwlekanie z wydawaniem zaordynowanych przez specjalistów leków;

3. wyeliminowanie problemów logistycznych po stronie Zakładu, utrudniających realizację umówionych wizyt lekarskich;
4. odstąpienie od karania osób z zaburzeniami psychicznymi za samoagresję;
5. zwiększenie dostępu skazanych do psychoterapii indywidualnej zwłaszcza w przypadku zdiagnozowania poważniejszych, utrwalonych zaburzeń;
6. wyeliminowanie pozaregulaminowych kar, takich jak doprowadzanie skazanych do odbywania spacerów, w ramach środka dyscyplinującego, na placach spacerowych dla tymczasowo aresztowanych;
7. respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym;
8. respektowanie prawa osób aresztowanych do widzeń z osobami najbliższymi co najmniej raz w miesiącu (bez wyłączenia z tej możliwości osób nowoprzybyłych), za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostają;
9. odstąpienie od praktyki osadzania osób zdrowych w salach chorych oraz osadzania skazanych nie posiadających statusu tzw. niebezpiecznych w celach dla osób stwarzających poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki;
10. zlikwidowanie wewnętrznych sprzeczności i przeformułowanie treści obowiązujących porządków wewnętrznych tak, aby były zrozumiałe dla przeciętnego odbiorcy i nie wymagały sięgania do dodatkowych materiałów;
11. rzetelne informowanie osadzonych w trakcie rozmowy wstępnej o zasadach obowiązujących w jednostce;
12. niezwłoczne podawanie informacji o sposobie załatwienia wniosków ich autorom;

13. umożliwienie tymczasowo aresztowanym bezpośredniego uczestnictwa we mszy św.;
14. przeprowadzanie badań lekarskich osób przebywających w więzieniu poza zasięgiem słuchu i wzroku funkcjonariuszy służby więziennej;
15. podjęcie działań mających na celu otrzymanie wyników badań przeprowadzonych przez ośrodki diagnostyczne i zawarcie porozumienia z ośrodkami, gwarantującego w przyszłości przesyłanie tego typu danych w ramach przekazywanych opinii;
16. zwiększenie zakresu planowanych remontów i realizacja zaleceń Mechanizmu zawartych w poprzednich raportach, w tym przede wszystkim ujęcie w planie remontów generalnych w pierwszej kolejności oddziału terapeutycznego;
17. stworzenie odpowiednich warunków bytowych dla skazanych z niepełnosprawnością ruchową oraz zadbanie w sposób zindywidualizowany o zorganizowanie ich pobytu w jednostce tak, aby ograniczyć dolegliwości, które nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem wyroku lub tymczasowego aresztu;
18. zmianę warunków odbywania spacerów przez tymczasowo aresztowanych;
19. uzupełnienie wyposażenia pracowni komputerowej o dwa komputery;
20. rozważenie rozbudowy Warsztatu Terapii Zajęciowej;
21. wykonywanie bieżących modernizacji w sposób staranny i systematyczność w likwidacji usterek oraz uzupełnianiu zużytego wyposażenia;
22. zwiększenie częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn;
23. wydawanie według potrzeb zgłaszanych przez osoby osadzone kolejnych należności pasty do zębów, kremu do golenia i szczoteczek do zębów oraz odpowiedniej do pory roku odzieży, bielizny oraz obuwia tym osadzonym, którzy ich potrzebują;

24. zapewnienie odpowiedniej liczby wychowawców do pracy z osobami tymczasowo aresztowanymi;
25. podjęcie działań zmierzających do odzyskania zlikwidowanych świetlic oddziałowych i zwiększenia codziennej oferty zajęć kulturalno-oświatowych;
26. nadanie świetlicom dla osób stwarzających poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostki właściwych funkcji, poprzez wyposażenie ich w przedmioty służące rekreacji (np. gry planszowe i zręcznościowe) oraz organizowanie zajęć dla osób korzystających z tych świetlic;
27. wyeliminowanie konieczności dokonywania wyboru przez osadzonych między spacerem a terapią i między spacerem a widzeniem czy badaniem lekarskim;
28. dołożenie starań, aby posiłki dawane osadzonym uwzględniały wymogi ich kultury i religii;
29. poprawienie walorów smakowych przygotowywanych w Zakładzie posiłków;
30. wprowadzenie do asortymentu kantyny prasy (nie tylko ogólnokrajowych dzienników) i krzyżówek dostępnych bez konieczności ich prenumeraty;
31. uaktualnienie danych prezentowanych osadzonym na tablicach informacyjnych.

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Łodzi:

1. przyznanie środków finansowych i wsparcie w realizacji zgłoszonych przez Zakład Karny w Płocku potrzeb, o których mowa w treści niniejszego raportu.

Opracowała: Dorota Krzysztoń